

[1945, február. Kijev.] — Zo zprávy o vzniku a bojovej činnosti
 1. Štefánikovej partizánskej brigády (P. A. Veličko), predloženej
 Ukrajinskému štábu partizánskeho hnutia.

I. časť

*Príprava organizátorsko-výzvednej skupiny a jej vysadenie do tyla nepriateľa
 na územie Slovenska*

26. júla 1944 bola poslaná podľa rozkazu veliteľa Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia lietadlom „SI-47“ do tyla nepriateľa na územie Slovenska organizátorsko-výzvedná skupina v počte 11 ľudí pod velením gardového nadporučíka Piotra Aleksejeviča *Veličku*.

Zloženie skupiny:

1. Veličko Piotr Aleksejevič — veliteľ skupiny
  2. Lach Andrej Kirillovič — komisár skupiny
  3. Černogorov Jurij Jevgenevič — náčelník štábu
  4. Zilbert Valentin Davidovič — prekladateľ
  5. Stoľarová Anna Vasilievna — zdravotníčka
  6. Popov Konstantin Karpovič — prieskumník
  7. Fetisov Valentin Vasilievič — prieskumník
  8. Rogačevskij Alexander Borisovič — radista
  9. Agafonov Nikolaj Andrejevič — radista
  10. Demko Štefan — prieskumník
  11. Brezík Ján — prieskumník
- Ukrajincov — 3, Rusov — 5, Slovákov — 2, Židov 1.

Úlohou skupiny bolo:

1. zosilniť výzvednú činnosť v hlbokom tyle nepriateľa;
2. skúmať ekonomiku Československa;
3. skúmať sily a bojascapnosť slovenskej armády;
4. vyzvedať a zistiť umiestenie vojnových závodov na strednom Slovensku a pritom venovať osobitnú pozornosť skúmaniu priestoru Katovic a Moravskej Ostravy;
5. skúmať vlastenecké hybné sily a poskytovať praktickú pomoc pri organizovaní partizánskeho hnutia a pritom odovzdávať skúsenosti trojročného partizánskeho boja na Ukrajine a v Bielorusku podľa situácie;
6. rozvinúť bojovú a diverzantskú činnosť na strednom Slovensku.

Na vysadenie skupiny bol určený priestor blízko mesta Turčiansky Sv. Martin na Slovensku. V čase vysadenia bola hustá hmla, kvôli čomu skupina nebola vysadená v priestore Turčianskeho Sv. Martina, ale v dedine Liptovská Osada, 28 km juhovýchodne od Turč. Sv. Martina. Súdruh Veličko so siedmimi ľuďmi — 1. Veličko P. A., 2. Černogorov J. E., 3. Stoľarová A. V., 4. Fetisov V. V., 5. Rogačevskij A. B., 6. Agafonov N. A., 7. Demko Š., ktorí sa zhromaždili v tú istú noc — vystúpili do priestoru pohoria Nízkych Tatier.

Vyhodené vrecia s výbušninami, výzbrojou a potravinami pozbierali ráno žandári a civilné obyvateľstvo.

Skupine pred odletom nebola známa skutočná situácia a po vyhodení urobila prísne konšpiratívne opatrenia.

Rádiové spojenie s Ukrajinským štábom partizánskeho hnutia bolo nadviazané od prvého dňa po prístáti. Od prvého dňa sa skupina zaoberala otázkami:

a) hľadaním štyroch výsadbárov svojej skupiny — 1. Lacha A. K., 2. Popova K. K., 3. Brezika J., 4. Zilberta V. D.;

b) určením prístavacej plochy na príjem nákladu a partizánskych skupín od Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia;

c) nadviazanie spojenia s miestnym obyvateľstvom a skúmanie situácie sa začalo prostredníctvom pastierov. Chýry o prístátí výsadbárov sa rýchlo rozšírili po celom Slovensku. Začali prichádzať jednotliví Slováci, ktorí sa skrývali pred mobilizáciou do armády, ilegálne pracujúci komunisti, predstavitelia demokratických kruhov, ruskí vojnoví zajatci, skrývajúci sa v horách Slovenska po úteku z táborov v Nemecku a v Poľsku. 8—10 dní po vysadení na Slovensko skupina nadviazala spojenie s komunistami, demokratickými kruhmi a vedeckými pracovníkmi týchto miest:

1. Ružomberok: s predstaviteľmi komunistickej strany Jaroslavom Šolcom, Jánošom, s predstaviteľmi Národného výboru obce Nemecká Lupča — bratmi Kráľovcami, Ludovítom a Michalom (Michala v auguste r. 1944 chytili Nemci a za spojenie s partizánmi ho zastrelili).

2. V Turčianskom Sv. Martine s komunistami Jánom Trachtom, Jánom Repom, Jánom Mazúrom a bratmi Viliamom a Bohušom Žingorom. Ján Repta a Ján Mazúr boli predstaviteľmi Národného výboru mesta Turč. Sv. Martin. S doktorom filozofie Alexandrom Hirnerom, profesorom Vojtechom Roobom, veliteľom žandárstva Štefanom Kunom, s kňazom a zástupcom predstaviteľa národného výboru Jánom Hruškom, s rodinou lesníka oblasti Turč. Sv. Martina Frimmlom.

3. S predstaviteľmi národného výboru mesta Brezno.

4. S predstaviteľom národného výboru a veliteľom posádky v Banskej Bystrici podplukovníkom Golianom, majorom Markom, podplukovníkom Manicom.

5. a) So slovenským partizánskym oddielom pod velením poručíka Viliama Žingora.

b) S tromi skupinami ruských zajatcov, organizovaných v partizánskych oddieloch po päťdesiatich. Velitelia: Vysockij Ivan Mojsejevič, Kolesnik Piotr Filippovič a Surkov Nikolaj Alexandrovič.

c) So zajatými Francúzmi, organizovanými v partizánskom oddiele pod velením kapitána de Lannurien.

V tomže období skupina pripravila prístavaciu plochu na príjem partizánskych výsadbkových skupín a nákladov na kóte 1648 v priestore pohoria Nízkyh Tatier.

Od 6. do 18. augusta sme prijali 6 organizátorských skupín: skupinu Voľanského—Makarova, Jegerova, Bielika, Sečanského, Pola a iné.

V tom istom čase, ako boli vysadzované skupiny, sa prijímali náklady so zbraňami a strelivom.

Po prístátí uvedených skupín boli rozdelené obvody dislokácie a bojovej činnosti. Skupina Veličku a Lacha odišla do priestoru Turčianskeho Sv. Martina, skupina Voľanského a Makarova do Ružomberka a Lipt. Sv. Mikuláša, skupina Jegerova do Zvolena a Banskej Štiavnice, skupina Bielika a Sečanského do Brezna a Popradu.

V tomto období sa čoraz viac rozširovalo spojenie so všetkými vrstvami obyvateľstva. Prevažná väčšina Slovákov prejavovala lásku a dobrý vzťah k Rusom. Pre všetkých ruských zajatcov boli utvorené na území Slovenska dobré životné podmienky.

Vďaka správnej práci komunistickej strany medzi obyvateľstvom Slovenska mohli ruskí zajatci získavať dokumenty a peniaze, udržiavať spojenie medzi sebou, mohli byť načas poskrývaní, keď po nich pátrali esesáci a žandári. Ruským zajatcom poskytovalo obzvlášť veľkú pomoc obyvateľstvo okresov: Žilina, Rajec, Turčiansky Svätý Martin.

Po vysadení partizánskych skupín na Slovensko začali všetky vrstvy obyvateľstva prejavovať mimoriadny záujem o Rusov.

II. časť Vojenská, politická a hospodárska situácia

V tomto období Slovensko nebolo ešte úplne okupované Nemcami a na území Slovenska bolo nepatrné množstvo nemeckých vojsk. V Kežmarku, Poprade, Lipt. Sv. Mikuláši, Ružomberku, Žiline a Turč. Sv. Martine boli posádky zložené v podstate zo slovenských oddielov v počte 2000 až 5000 v každom meste. V každom meste alebo oblasti bolo 50 až 150 nemeckých vojakov, ktorých úlohou bolo:

a) sledovať postoj slovenských posádok a nastolovanie fašistického poriadku na Slovensku;

b) kontrolovať a chrániť vojenské závody, ako aj vojenské vlakové súpravy, idúce z Nemecka a Rakúska do Rumunska a Maďarska;

c) aby sa pochytili partizáni, spolupracovala správa štátnych podnikov, závodov a obchodu, ktorá bola v rukách fašistickej strany a kapitalistov, s gardistami. Vojnové závody a veľké objekty vojenského významu boli v rukách Nemcov. Komunistické organizácie tešiac sa veľkej dôvere a vážnosti medzi ľudovými masami, pracovali bez ohľadu na prenasledovanie a reakciu Tisovej fašistickej vlády v hlbokej ilegalite. Komunistická strana Slovenska, ktorá bola v ilegalite, pripravovala ľudové masy na boj s fašizmom. V roku 1944 jasnejšie vystúpili pred slovenským ľudom dôsledky zločinnej činnosti Tisovej vlády a ľudové masy začínajú ešte viac načúvať hlasu komunistickej strany a organizujú sa okolo nej i ilegálnych národných výborov. Na jar roku 1944 vazal Tiso pokračuje na príkaz Nemcov v mobilizovaní slovenských plukov a divízií a v ich odosielaní na nemecko-sovietsky front; do nemeckého zázemia posielala obilie, dobytok, drevo a iné hodnoty. To obzvlášť vyvolalo v lude vlnu rozhorčenia proti nemeckým poriadkom, prechádzajúcu čím ďalej tým viac do foriem sabotáže a marenia mobilizácie do nemeckej armády. Mládež sa začína ukrývať v lese, roľníci schovávajú obilie do zeme a vyháňajú dobytok do lesa. V dôsledku masovej, dobre organizovanej sabotáže nemeckých opatrení, najmä v oblasti dodávok, zachránil slovenský ľud značné zásoby potravín a iných materiálnych prostriedkov, a tým zabezpečil priemerné životné minimum všetkých vrstiev obyvateľstva. Oblasť Turčianskeho Svätého Martina (priestor vysadenia skupiny) bola bohatým krajom na Slovensku. V priestore Turčianskeho Svätého Martina bolo niekoľko podnikov ľahkého priemyslu. V meste Turčiansky Svätý Martin bolo niekoľko vyšších a stredných škôl celorepublikového významu. Tu sa tiež sústreďovali po veľa rokov a zachránili sa v múzeách najcenejšie pamätihodnosti slovenského národa.

V turčianskej oblasti žilo veľa inteligencie. Turčiansky Svätý Martin patrilo ako kultúrne stredisko medzi prvé mestá na Slovensku.

III. časť Začiatok tvorenia oddielov

13. augusta 1944 odišla skupina do obvodu Sklabine (6 km východne od Turčianskeho Svätého Martina). Od 13. do 18. augusta sa organizovali tri partizánske oddiely. Partizánsky oddiel z ruských zajatcov, prv organizovaných v partizánskych skupinách, dovedna 123 príslušníkov.

Veliteľom oddielu bol už menovaný nadporučík Nikolaj Alexandrovič Surkov, komisárom Ivan Moisejevič Vysockij, náčelníkom štábu oddielu Ivan Vasilievič Chvostikov. Rozhodnutím valného zhromaždenia oddielu bol oddiel nazvaný menom ruského vojvodu Aleksandra Suvorova.

Partizánsky oddiel z francúzskych zajatcov, ktorí žili na Slovensku a v Maďarsku, dovedna 98 príslušníkov. Veliteľ oddielu bol kapitán Georges de Lannurien. Oddiel si rozhodnutím veliteľstva a valného zhromaždenia oddielu dal meno generála Fochea. Partizánsky oddiel zo slovenských vlastencov pod velením Viliama Žingora mal dovedna 120 príslušníkov.

Súčasne boli utvorené tri organizátorské skupiny pod velením Jána Reptu, Bohuša Žingora a Ladislava M. Poslaním skupín bolo odísť do priestoru Rajca, Prievidze a Kremnice s úlohou organizovať partizánske oddiely. Tieto skupiny zorganizovali od 15. 8. do 5. 9. r. 1944 tri partizánske oddiely zo slovenských vlastencov.

V priestore Kremnice sa utvoril oddiel pod velením člena Komunistickej strany Slovenska súdr. Lacku, dovedna 119 príslušníkov.

V obvode Prievidze sa utvoril partizánsky oddiel pod velením Ladislava M. Dovedna mal 97 príslušníkov. V obvode Rajca bol oddiel pod velením Reptu.

V tomto období dosť úspešne prebiehali rokovania s veliteľmi posádok v Turčianskom Sv. Martine a v Banskej Bystrici. Chýry o masovom formovaní partizánskych oddielov sa dostali nielen k Tisovej slovenskej vláde, ale aj k samému Hitlerovi. Hitler žiadal svojho vazala Tisu o okamžité zničenie partizánov.

13. augusta 1944 Tiso vydal tajný rozkaz veliteľom posádok zaútočiť na partizánov a zničiť ich. Slovenské vojenské oddiely vyrazili 16. augusta 1944, aby pátrali po partizánoch. Partizáni boli na to včas upozornení, skryli sa v lesoch a nekládli palebný odpor.

Tým sa sledovali dva ciele:

1. Neodhaliť svoje sily (ktoré boli slabé).
2. Doviesť rokovania s dôstojníkmi do konca a vyhnúť sa akejkoľvek nespokojnosti a akýmkoľvek nedorozumeniam.

V tom čase, keď začali slovenské vojenské jednotky pátrať po partizánoch, súdruh Veličko pripravil a vyslal k nim na rokovanie svojich zástupcov. Vojaci a dôstojníci posádky v Turč. Sv. Martine srdečne prijali Veličkových zástupcov a povedali, že na partizánov strieľať nebudú. Po rokovaniach si väčšina vojakov a dôstojníkov želala prejsť k partizánom. Rovnaká situácia bola aj v priestoroch dislokácie iných partizánskych skupín: Volanského—Makarova, Bielika—Sečanského a Jegorova. Hitler posielala na územie Slovenska pod zámienkou boja s partizánmi osem divízií. 18. augusta začali prichádzať na územie Slovenska nemecké vojská.

20. augusta 1944 prišlo do Žiliny 700 vojakov, do Turč. Sv. Martina 150, do Lipt. Sv. Mikuláša asi 500, do Popradu asi 600, do Kežmarku asi 300 s delostrelectvom, mínometmi a autami.

Prišli zprávy aj o tom, že nemecké vojská začali prichádzať do Prešova, Nitry, Bratislavy a iných miest. Stalo sa očividným, že Hitler poslal svoje vojská, aby okupovali Slovensko. Obsadením Slovenska Hitler pripravoval vojnový nástupný priestor so silne hornatými hranicami proti Červenej armáde. Skutočnosť okupácie Slovenska bola jasná a po nej by nasledovalo odzbrojenie slovenských vojsk alebo ich internovanie na území Čiech alebo Rakúska. Slovenskí dôstojníci a vojaci vedeli o tom zo skúseností s odzbrojením československej armády v roku 1938 a armád iných štátov okupovaných Nemcami. Slovenské vojenské jednotky sa nechceli vzdať živé so zbraňami v rukách.

Vďaka úspešnej práci ilegálnej komunistickej strany medzi vojakmi a dôstojníkmi, a bola to práca dlhého obdobia, slovenské vojenské jednotky boli ochotné postaviť sa proti nemeckým okupantom so zbraňami v rukách.

Nemci okupovali Slovensko, ľud a armáda sa pripravovali na ozbrojený boj proti nemeckým okupantom. Komunisti ilegálnych organizácií určili moment všeobecného národného povstania.

IV. časť

Národno-vlastenecké hnutie na Slovensku

Stretnutie s prvými vojenskými predstaviteľmi ilegálnej národnooslobodzovacej armády Slovenska.

V polovici augusta r. 1944 bolo v konšpiratívnom byte profesora Rooba v de-

dine Sklabiňa tajné stretnutie s podplukovníkom Golianom, podplukovníkom Manicom, majorom Markom, majorom Noskom z jednej strany, s Veličkom, Černogorovom, Makarovom z druhej strany.

Táto skupina vojenských vedúcich stála v tomto období na čele plejády dôstojníkov, ktorí vstúpili otvorene do boja proti fašizmu.

Golian a iní zomkynali okolo seba aktívnych dôstojníkov slovenskej armády a diskutovali s nimi na tému otvoreného boja proti nacistom, boja za oslobodenie Československej republiky.

Golian a iní posielali svojich tajných zástupcov do posádok, kde skúmali situáciu a možnosť povstania proti Nemcom, skúmali posádky zložené zo slovenských vojakov a dôstojníkov, ochotných podporovať rastúce vlastenecké hnutie na strednom Slovensku. Golian v tomto čase vydal niekoľko kontrarozkazov ako protiváhu proti rozkazom generála Čatloša, ktorý žiadal druhú divíziu, štáb ktorej bol dislokovaný v Nitre, o toto:

1. Úplne zničiť ruských partizánov.

2. Potlačiť vlastenecky naladených slovenských vojakov a dôstojníkov, ktorí sa pripravovali na vojenské vystúpenie proti Nemcom.

3. Aby letectvo bombardovalo partizánske oddiely v Nízkych Tatrách a iné.

Golian vydal tajný rozkaz pre armádu, v ktorom dôrazne žiadal:

1. Ani jeden výstrel proti ruským partizánom.

2. Útok na Nízke Tatry predstierať, dostať sa len do východiskových pozícií pre útok, nedopustiť absolútne nijaké zrážky s partizánmi.

V skutočnosti sa tak aj stalo. Už v čase nášho rokovania bola jedna rota slovenských vojakov v počte 90 v dedine Sklabiňa. Náčelník štábu partizánskej Štefánikovej brigády Černogorov v čase nášho rokovania rozdával vojakom ruské cigarety, prieskumníci našej brigády sa zbratili s vojakmi a medzi nimi sa rozprúdil živý priateľský rozhovor. Večer boli dvaja dôstojníci tejto rotu pozvaní na večeru, kde sme sa dostatočne presvedčili o tom, že slovenskí vojaci a dôstojníci naskrze nechcú bojovať proti Červenej armáde, proti Rusku, proti ruským partizánom. Rozprávali aj o tom, že dostali prísny tajný rozkaz o príprave na vystúpenie proti Nemcom. Na znamenie oddanosti k nám a priateľstva zaspievali partizánsku pieseň „Na úbočiach i po horách“, vymenili si s nami autogramy a prosili, aby mohli s rotou vstúpiť medzi partizánov. Táto okolnosť svedčila, po prvé, o tom, že sa začalo spojenie ukrajinských partizánov s ľudom Slovenska a masou vojakov a dôstojníkov. To boli už priaznivé perspektívy, na dôsledky ktorých Nemci veľmi doplatili. Po druhé, to svedčilo o skutočnosti, že armáda, všetky vlastenecké sily národa a partizánov sa zjednotili s jednotným cieľom: rozdrviť fašistov v krajine. Po tretie, o skutočnosti otvoreného boja bratov Slovanov proti nacizmu. Po štvrté, o skutočnosti narastania výbuchu vnútri republiky, očakávaní a nádejí, ktoré sa obracali predovšetkým ku krajine soviетov a jej vodcovi súdruhovi Stalinovi. V tomto období sa mnohé posádky, zložené z jednotiek slovenských vojakov a dôstojníkov, ktoré boli pod kontrolou nemeckého velenia, učili takmer verejne sovietsku hymnu a iné revolučné piesne, pripravovali zástavy a pod.

Z rozhovoru s podplukovníkom Golianom sa dalo vyvodiť, že:

1. Golian zaujíma pevnú pozíciu proti Nemcom, ktorí v tej alebo onej miere okupovali Slovensko. Na porade sa horlivo vyslovoval za pripravované národné pozdvihnutie i za vystúpenie armády.

2. Pripraviť na všeobecné jednotné vystúpenie národnooslobodzovaciu armádu a národno-vlastenecké masy krajiny, najmä v strednej časti Slovenska.

3. Prosil, aby sme informovali sovietsku vládu o prebúdžajúcom sa národnom pozdvihnutí s jeho osobitnou prosbou o pomoc zo strany Sovietskeho Ruska, Červenej armády.

4. Povedal, že ešte treba trochu počkať. Treba sa lepšie a pevnejšie pripraviť. Posúdili sa otázky rýchlejšieho vyzbrojenia partizánskych oddielov.

Golian slúbil a urobil. V našich rozhovoroch sa podarilo presvedčivo ukázať Go-

lianovi a iným, že náš pobyt nemožno posudzovať ako pobyt osôb, ktoré sa prišli miešať do vnútorných vecí republiky a jej dejateľov, že náš pobyt treba posudzovať ako praktickú pomoc, a tak to v ďalšej činnosti skutočne aj bolo, ako pomoc bratom Slovanom. Po prvé, odovzdávali sa skúsenosti z partizánskeho boja, získané na Ukrajine, v Bielorusku a inde, nadviazalo sa spojenie so sovietskou vládou, ktorá poskytovala účinnú pomoc ľuďmi, výzbrojou a strelivom. Po porade sa nám podarilo zistiť, že Golian, Marko, Perko, Deretič¹ a iní sa tešia veľkej vážnosti v československých vojenských kruhoch.

V. časť

Činnosť Komunistickej strany Slovenska do národného vlasteneckého hnutia na Slovensku a v období jeho priebehu

V januári r. 1944 začali prichádzať na Slovensko ruskí zajatci z Nemecka, Rakúska, Poľska a z iných krajín. Komunistická strana pod vedením popredného činiteľa komunistickej strany Šmidkeho rozposielala svojich predstaviteľov s úlohou, aby sa utvorili bezpečné podmienky pre ruských zajatcov, aby sa zabezpečovali potravinami, aby sa umiestňovali na bezpečných konšpiratívnych miestach a napokon, aby sa v období narastajúceho národno-vlasteneckého hnutia zjednocovali v partizánskych skupinách. Komunistická strana mala v každej vojenskej posádke svojich zástupcov, ktorí informovali slovenských vojakov a dôstojníkov o priebehu pripravovaného povstaleckého hnutia, skúmala tam veliteľské a osobné zloženie posádky a pripravovala masy vojakov, aby v potrebnej chvíli zdvihli zbraň proti Nemcom. Rozposielala svojich zástupcov do organizovaných partizánskych oddielov zložených zo Slovákov, Rusov a Francúzov. Oboznamovala sa so situáciou v krajine, vydávala peniaze a potraviny, udržiavala spojenie s inými partizánskymi oddielmi, bola v spojení s ilegálnym národným výborom a napokon posielala svojich zástupcov do každej partizánskej brigády, konkrétne v Štefánikovej brigáde boli predstavitelia Husák, Vorcov (pseudonym), Jaroslav Šolc, Jakub a iní. Činnosť strany v tomto i v nasledujúcom období bola organizujúca a vedúca.

Súdruha Šmidkeho treba charakterizovať za celé obdobie jeho činnosti ako štátneho činiteľa, revolucionára a národného hrdinu. Z jeho iniciatívy bol organizovaný slovenský štáb partizánskeho hnutia.

Zjednotenie komunistickej a sociálnodemokratickej strany sa zavŕšilo na sjazde v septembri r. 1944. Skutočnosť zjednotenia názorne ukázala politickú solidaritu ľudových mäs Slovenska. Komunistická strana zjednotila za celé obdobie národného hnutia všetky sily krajiny. Dosiahla, že v povstaleckých oblastiach začali pod zástavou boja proti Nemcom vystupovať všetky iné strany a dosiahla prechod gardistov na stranu povstalcov. Bol to jednotný blok národa proti nacizmu pod vedením komunistickej strany. Činnosť komunistickej strany sa nevyčerpávala agitáciou a propagandou medzi ľuďmi za slobodnú demokratickú Československú republiku a neobmedzovala sa na ňu; neobmedzovala sa len na spojenie s rozličnými vrstvami národa, na spojenie s armádou a s partizánmi.

Činnosť komunistickej strany sa rozprestierala na všetky oblasti života, životného spôsobu, práce ľudu, na otázky hospodárstva, priemyslu, najmä v období národného povstaleckého hnutia. Je charakteristické, že konšpirácia strany — táto dôležitá forma činnosti — bola a je aj teraz príkladom nielen vojenským a hospodárskym vedúcim, ale aj partizánskym vedúcim, ktorí sa v tomto smere učili od komunistickej strany.

¹ Ilja Deretič, major juhoslovanskej armády, ušiel z nemeckého zajateckého tábora a bol napokon internovaný fašistickými orgánmi na Slovensku. Bojoval v povstaní najprv ako veliteľ jednej skupiny I. partizánskej brigády Štefánik, neskôršie ako zástupca veliteľa V. taktickej skupiny I. čs. armády.

ÚV komunistickéj strany pripravoval, formoval a zjednocoval vojenské a vlastenecké sily krajiny v jednotný tábor na povstanie, pripravoval kádre stranické aj nestraničné: podplukovník Golian, podplukovník Perko, podplukovník Kuna, major Nosko, podplukovník Manica, major Deretič, poručík Kuchta, podporučík Kuna (žandár), major Dobrovodský, podporučík Viliam Žingor. V celom priebehu národno-vlasteneckého hnutia zaujímala Komunistická strana Československa organizujúcu, mobilizujúcu a vedúcu úlohu. Národné hnutie, to je jasný dôkaz a svedectvo praktickej činnosti Komunistickej strany Slovenska.

VI. časť

Predpoklady pre národno-vlastenecké hnutie na Slovensku

a) Základný: utláčanie ľudových mäs Československa, ukrutný teror v Čechách.

b) Vývoz národného bohatstva z Československa do Nemecka, najmä vyhánanie ľudí.

c) Odoslanie slovenských vojakov a dôstojníkov na východný front nemeckým veliteľstvom.

d) Politika nemeckého veliteľstva, ktorá si osobovala ako vyššia rasa vládnut nad celým svetom, politika nenávisti, násilia, despotizmu a lupičstva ako protiklad politiky sovietskej vlády. Klamanie a Istivosť nemeckej vlády.

e) Poštvanie Čechoslovákov proti Rusku.

f) Československý ľud sa javil svojou povahou ako mierumilovný a slobodymilovný.

V júli a v auguste r. 1944 Hitler ostro žiadal od svojho vazala Tisu viac potrapy pre delá na východný front, na front proti Rusku. Rozkaz išiel za rozkazom. Tiso sa znepokojoval, po prvé, preto, lebo slovenský ľud absolútne protestoval proti boju s Ruskom. Po druhé, preto, lebo slovenský ľud neochotne podstupoval túto totálnu hitlerovskú mobilizáciu. Slovenské ľudové masy sabotovali, marili smutne známu fašistickú mobilizáciu. Ľud na potvrdenie svojej nepokoriteľnosti uvedomele protestoval proti vyhlásenej všeobecnej mobilizácii útekem do hôr, skrývaním sa doma a nebol ochotný stretať sa so svojimi slovanskými bratmi v otvorenom boji. Slovenský ľud začal prejavovať svoje národné vlastenecké city proti fašizmu, slovenský ľud pod vedením komunistickej strany a svojho prezidenta Beneša i vojenských činiteľov Goliana, Perku, Kunu a iných začal vstupovať do otvoreného boja proti nacizmu. Slovenský ľud bezpodmienečne veril v rýchlu pomoc Sovietskeho Ruska, v skorý príchod Červenej armády-osloboditeľky. Opájali sa svojimi túžbami a nádejami a pozerali v ústrety komunistickej strane krajiny, nezastaviteľnému vystúpeniu národnooslobodzovacej armády proti hitletrizmu.

V auguste r. 1944 národ bol v revolučnej nálade. Všetky vlastenecké, demokratické sily krajiny a predovšetkým armáda, žandárstvo boli ochotné postaviť sa proti fašistickej hnedej reakcii.

Nastupujúce nemecké vojenské jednotky na Slovensku pociťovali už v tomto období predovšetkým nepriateľský vzťah obyvateľstva.

Komunistická strana Československa zomkynala ľudové masy v jednotný blok na otvorené ozbrojené vystúpenie proti fašizmu.

Podľa skúsenosti juhoslovenského ľudu aj slovenský ľud vstúpil do boja proti Nemcom. Stredná časť Slovenska bola už v septembri nástupišťom oslobodeného územia, ohniskom začínajúceho sa národno-povstaleckého vystúpenia proti Nemcom.

Koncom augusta r. 1944 bola v Turčianskom Svätom Martine likvidovaná nemecká diplomatická misia za pomoci ukrajinských partizánov pod vedením veliteľa posádky podplukovníka Perku a poručíka Kuchtu. Nemecká delegácia v počte 32 ľudí cestovala z Bukurešti do Berlína. Neskrtná vôľa slovenského veliteľstva

povedala svoje prvé slovo v priestore kasární. Všetkých hitlerovcov do posledného zničili, ich mŕtvolý dodali do dediny Sklabiňa, kde sa umiestil štáb Štefánikovej československej partizánskej brigády. V tomto období sa utvára jednotný štáb na vedenie povstaleckých slovenských vojsk v posádke Turč. Sv. Martina na čele s podplukovníkom Perkom a štáb Štefánikovej partizánskej brigády pod velením Veličku.

To bol začiatok utvorenia hlavného štábu národnooslobodzovacej armády. Začiatkom septembra sa utvoril hlavný štáb tejto armády v Banskej Bystrici na čele s podplukovníkom Golianom a majorom Noskom. Vyvrcholenie príprav národného povstania dozrelo už v polovici augusta r. 1944. Komunistická strana a vojenské veliteľstvo v osobe súdruha Šmidkeho² a podplukovníka Goliana dali signál na vystúpenie. Začiatkom septembra r. 1944 boli oslobodené a úplne získané posádky: Turč. Sv. Martin, Ban. Bystrica, Zvolen, Ban. Štiavnica, Ružomberok, Lipt. Sv. Mikuláš, Kremnica, Prievidza, Žilina a i.

Partizánske oddiely koncom augusta r. 1944 dokončovali svoje organizačné obdobie. Mnohé oddiely prerástli v československé brigády. Napr. brigády: Štefánikova, Jegorovova, Voľanského, Sečanského, Bielikova a iné a v septembri r. 1944 vstúpili s aktívnou bojovou činnosťou v okresoch stredného Slovenska. Posielali sa organizátorské partizánske skupiny do všetkých končín republiky, do Trnavy, Bratislavy, Prahy a i. Pokračovalo stupňované vyzbrojovanie ľudových más. Na arénu boja proti Nemcom vstúpili stovky talentovaných československých organizátorov pochádzajúcich z rozličných vrstiev národa, ktoré prv odrážali rozličné politické a demokratické smery, teraz pod všeobecnou zástavou oslobodzovacieho boja tvorili partizánske oddiely v oblastiach a okresoch slabo chránených Nemcami. Začiatkom septembra r. 1944 sa zjavili takí národní hrdinovia ako Viliam Žingor, veliteľ druhej Štefánikovej československej brigády, Ján Repta, oddiel ktorého odišiel do priestoru Bratislavy, a iní. Koncom augusta roku 1944 povstali okresy: Turč. Sv. Martin, Ban. Bystrica, Zvolen, Žilina, Ružomberok, Lipt. Sv. Mikuláš, Ban. Štiavnica, Prievidza, Kremnica a iné.

Hnutie sa rozrastalo v okresoch: Prešov, Poprad a iné východné oblasti Slovenska. Schopné podpory vlastnými silami. Ak by sa uskutočnil útok [povstaleckých síl] z oslobodených okresov, našli by podporu v okresoch: Nitra, Trnava, Trenčín a iné.

Koncom augusta sa utvorila taká vojensko-politická a hospodárska situácia, najmä na strednom Slovensku, že strana a ľud boli už schopné vstúpiť do otvoreného boja proti Nemcom.

18. augusta r. 1944 bol poslaný Chruščovovi, Strokačovi a Slánskemu rádiogram tohto obsahu:

„Plán na obsadenie územia na úseku Kraľovany, Šútovo, Sučany, Vrútky, Slov. Pravno, Sklené, Turček, Rakša, Mošovce, Necpaly a i. bol rozpracovaný. Sily nepriateľa na tomto úseku 17. 8. 1944: Turany — 50 Nemcov, Kláštor — 30, Sklov — 25, Horná Štubňa — 140, Turček — 30. Prechádzajúce nemecké vojenské jednotky: Turč. Sv. Martin — 120. Polovica síl slovenských vojakov je ochotná nás podporovať. Prápor spojov má 450 ľudí. Podplukovník Dobrotka stojí v Turč. Sv. Martine, žandárstvo pod velením Štefana Kunu vystupuje proti Nemcom. Aktívne vlastenecké sily: Sučany — 20 ľudí, veliteľ skupiny Siznak, Priekopa — 36 ľudí, veliteľ skupiny Sečkár, Turč. Sv. Martin — 19 ľudí, veliteľ skupiny Blahušiak. Zodpovední vedúci profesori Jeršov, Roob, Ján Ursíny. 80 % všetkých síl je s nami okrem Nemcov. Zloženie našej národnej brigády: slovenský partizánsky oddiel — 141 ľudí, francúzsky — 72, ruský — 119.

² V čase vypuknutia povstania bol K. Šmidke, pravda, v Moskve.

1. Tunely Kralovany, Strečno, Kremnica sa zatarasia, v inom prípade sa vyhodia mosty.

2. Naše sily sa zmocnia skladov výzbroje Horná Štubňa, Diviaky.

3. Pošta, telegraf, letiská, železničné stanice sa obsadia súčasne 25. augusta."

(VELIČKO)

Koncom augusta roku 1944 bola celá turčianska oblasť, viac ako 30 obcí, v stave povstania. Turčiansky Svätý Martin bol v rukách povstalcov.

Mesiace júl a august roku 1944 boli obdobím dovŕšenia príprav slovenského ľudu na povstalecké hnutie. Slovenský ľud prijal Nemcov ešte za prvej okupácie r. 1938 neprívetivo, odmietavo, nepriateľsky. Od tých čias sa skrývala v srdci ľudu iskra pomsty a nenávisti proti okupantom. Ešte v tomto období ľud prejavoval odpor proti Nemcom a zdôrazňoval svoj nepriateľský vzťah. Komunistická strana Slovenska v osobe svojho najlepšieho revolucionára Šmidkeho a iných pripravovala ľud už od roku 1938, pracujúc legálne a nelegálne, na otvorené vystúpenie. Jej predstavitelia boli v armáde, v národných výboroch a v spoločenských organizáciách Slovenska. V auguste roku 1944 súdr. Bacílek a iní informovali veliteľstvo partizánskych oddielov o situácii na Slovensku a o narastajúcom nástupe ľudových mäs do povstania. Turč. Sv. Martin možno nazvať kolískou národného vlasteneckého hnutia strednej časti Slovenska. To je nesmierna zásluha predovšetkým komunistickej strany, ktorá viedla národné hnutie na Slovensku od začiatku do konca, národného výboru v Turč. Sv. Martine na čele so súdruhom Mazúrom a členov národného výboru, národného hrdinu Slovenska podplukovníka Perku, veliteľa posádky v Žiline Dobrovodského, ktorý v období povstania sa ukázal ako národný hrdina, a národného hrdinu Srba majora Deretiča. Vojenskú udatnosť, osobné hrdinstvo obzvlášť prejavovali Perko, Deretič a Dobrovodský.

V 22-dňových obranných bojoch v priestore Turč. Sv. Martin, Vrútky, priesmyk Vrútky—Strečno, Kralovany a iné. Začiatkom septembra roku 1944 boli v rukách národnooslobodzovacej armády Turč. Sv. Martin, Banská Bystrica, Zvolen, Brezno, Ružomberok, Lipt. Sv. Mikuláš, Kremnica, Ban. Štiavnica, Prievidza, Žilina a iné. Všade viali národné zástavy slobodnej demokratickej Československej republiky.

VIII. časť³

Vojenská rada národnooslobodzovacej armády Slovenska

Do príprav ozbrojeného povstania tvorila budúci štáb národnooslobodzovacej armády plejáda popredných vojenských veliteľov Slovenska — podplukovník Golian, podplukovník Kuna, podplukovník Perko, major Deretič, podplukovník Manica, major Dobrovodský, major Marko, major Ursíny, major Nosko a mnohí iní. Všetci mali veľký záujem na rozvoji partizánskeho hnutia v krajine a od začiatku poskytovali organizovaniu partizánskych oddielov pomoc výzbrojou, potravinami, výstrojom a informáciou o situácii, vediac o tom, že sovietska vláda na čele s veľkým vodcom národov SSSR maršalom súdruhom Stalinom poskytne všemožnú pomoc, ktorá sa potom prejavovala vo vysadení veľkého množstva streliva, letectva i československej brigády a vediac o tom, že Komunistická strana Československa bude pomáhať rovnako aktívne čoraz silnejúcemu úderu proti Nemcom.

Veriac vo víťazstvo nad nacizmom, vydal rozkaz všetkým slovenským posádkam, aby prevzali posádky do svojich rúk a udržali ich.

12. 9. 1944 poslal Golian rádiogram do Kijeva:

„Veľavážený pán poslanec Slánský. Za zvlášťne chápanie našej situácie a za

³ Chyba v číslovaní jednotlivých častí zprávy. Po VI. časti nasleduje hneď časť VIII.

chápanie bojových úspechov horúca vďaka. S Vašou pomocou a s pomocou Vašich hrdinov — partizánov oslobodíme našu krajinu od nemeckých okupantov — Golian." Tento dokument krásne hovorí o ozajstnom priateľskom spojení Komunistickej strany Československa s armádou a jej vedúcimi.

15. 9. 1944 bol utvorený Slovenský výbor obrany, predseda výboru Golian, prvý zástupca Šmidke. Generálny štáb národnooslobodzovacej armády bol zložený zo 150 a viac dôstojníkov. V mesiaci septembri roku 1944, keď nemecké divízie „Adolf Hitler“, „Hitlerjugend“, „Donnerschlag“, „Tatry“ a iné, dovedna asi 8 divízií, začali úplnú okupáciu Slovenska a pokúšali sa za týždeň okupovať krajinu a tvrdo potlačiť národné vlastenecké hnutie na strednom Slovensku, vtedy sa prebúdzal talent slovenského ľudu a jeho vojenských a spoločenských vodcov ako nikdy.

Vojenská rada prijala viaceré uznesenia o obrane oslobodených oblastí — vyslala do nich svojich predstaviteľov. Golian napísal osobne maršalovi súdr. Konevovi list, v ktorom ho prosil o pomoc, najmä letectvom. Táto pomoc bola čoskoro aj poskytnutá. Šesť sovietskych stíhačiek sa denne zúčastňovalo na bojoch. Posúdila sa otázka mobilizácie mužov do armády podľa ročníkov. V septembri r. 1944 mala armáda do 70 000 slovenských vojakov a dôstojníkov, partizánov bolo asi 10 000—12 000, zálohy tvorilo asi 30 000 ľudí. Otázka stravovania a oblečenia. Potraviny stačili podľa určeného kontingentu do 1. januára 1945, výstroj bol v skladoch v dostatočnom množstve. Vojenská rada posielala svojich zástupcov do priestorov bojových akcií. Pracovalo sa na otázkach:

1. Mobilizácia vnútorných zdrojov pre vojnu, najmä zhotovovanie mínometov a streliva.

2. Hromadné využívanie delostrelectva, ktoré sa použilo na úseku Sv. Kríža nad Hronom, keď boli veľké sily Nemcov zastavené hromadným nasadením československého delostrelectva.

Posúdili sa otázky:

1. doprava a zabezpečenie áut benzínom. Autopark armády a partizánov činil v tom čase nie menej než 700 áut, takto stačil benzín pri normovaní do 1. decembra 1944;

2. koordinácia činnosti armády a partizánskych brigád;

3. rekognoskovanie oslobodených oblastí;

4. utvorenie uzlov odporu, oporných bodov v priestore Banskej Bystrice v úžine Zvolen—Sv. Kríž nad Hronom;

5. obranné práce: Zvolen, Banská Bystrica, Turčiansky Svätý Martin;

6. odovzdanie autodopravy partizánskymi brigádami do rúk armády;

7. kontrola využívania áut;

8. zavedenie vojenského poriadku do povstaleckých oblastí;

9. utvorenie pracovnej armády, úlohou ktorej by bolo pracovať na obranných opevneniach, uzloch odporu, pevnôstkach.

V septembri r. 1944 sa stal členom vojenskej rady podplukovník V. I. Chrapko.

Závery: Vojenská rada v osobe Goliana, Šmidkeho, Ursíka[?] a iných —

1. správne a včas riešila otázky oslobodených území;

2. citlivo reagovala na zmeny v situácii;

3. robila opatrenia na utvorenie záloh;

4. rozšírila svoj vplyv na neoslobodené oblasti Slovenska: Trnavu, Žilinu, Poprad, Prešov a iné, vysielala tam svojich zástupcov s praktickými inštrukciami pre akcie slovenských posádok proti Nemcom. Toto pôsobenie vojenskej rady malo kladné výsledky v tom, že spôsobilo rozklad týchto posádok a ich prechod z východných oblastí Slovenska na stredné Slovensko;

5. mobilizácia ľudu viedla k zväčšeniu slovenských vojenských jednotiek.

Golian vstúpil do otvoreného boja proti Nemcom ako vojenský a štátny činiteľ a urobil veľa v svetle udalostí, ktoré sa odohrali:

a) organizoval a zomkol ilegálnu národnooslobodzovaciu armádu;

b) robil agitáciu a propagandu medzi členmi slovenského veliteľstva o otázkach prípravy na povstanie, otvorené vystúpenie proti Nemcom;

c) zomkol najlepších slovenských dôstojníkov a doviedol ich k uvedomelej podpore povstania, v dôsledku čoho sa časť dôstojníkov zjednotila okolo Goliana a tvorila jeho generálny štáb;

d) vydával tajné rozkazy vojskám o príprave na povstanie, rozkazy, aby neplnili Tisove a Čatlošove rozkazy;

e) poskytoval praktickú pomoc ukrajinským partizánom (výzbrojou, strelivom, výstrojom a i.);

f) osobne sám zaujal pevnú a neoblomnú pozíciu proti nemeckému vpádu;

g) mal spojenie s komunistickou stranou, s demokratickými a vlasteneckými silami v krajine.

IX. časť

Slovenský štáb partizánskeho hnutia

Od začiatku septembra r. 1944 začali na periférii stredného Slovenska aktívne pôsobiť viaceré slovenské partizánske brigády — Štefánikova, Jegorovova, Žingorova, Volanského, Sečanského, Bielikova, Polova a i., a keďže oslobodenie mesta si vyžadovalo, aby sa stavali na jeho obranu, partizánske brigády boli niekedy činné podľa svojho uváženia.

Ďalej bola potrebná koordinácia úsilia armády a partizánov; to všetko spolu si vyžadovalo jednotné velenie všetkej činnosti partizánskych oddielov a brigád. Tak vznikol slovenský štáb partizánskeho hnutia, ktorého veliteľom bol súdr. Šmidke, zástupcami ss. Slánský a Asmolov.

Pri štábe boli oddelenia: operatívne, výzvedné, finančné, oddelenie tylu a i. Činnosť štábu možno charakterizovať takto:

1. Štáb vydával rozkazy veliteľom brigád na obsadzovanie obranných línií.
2. Štáb prostredníctvom vojenskej rady koordinoval spoločné akcie vojenských jednotiek a partizánskych brigád.
3. Riadil vydávanie výzbroje a streliva.
4. Spolupracoval pri zásobovaní potravinami a výstrojom.
5. Navrhoval vojenskej rade premiestňovať partizánske vojská.
6. Zásoboval partizánske oddiely a brigády peniazmi a robil iné opatrenia.

Šmidke, Slánský a Asmolov urobili vďaka pri organizovaní partizánskeho hnutia, ich praktická pomoc oduševňovala veliteľov brigád a príslušníkov partizánskych oddielov a brigád na nové boje a víťazstvá nad nepriateľom.

X. časť

Etapy národno-vlasteneckého hnutia

Prvá etapa — prípravná, do nej možno rátať júl a august roku 1944.

Druhá etapa — obsadenie Turčianskeho Svätého Martina — 26. augusta roku 1944.

Tretia etapa — oslobodenie stredného Slovenska od Nemcov od 26. augusta do 5. septembra roku 1944. [...] ⁴

XI. časť

Niektoré príčiny potlačenia národno-partizánskeho povstania na strednom Slovensku

1. Prvá príčina spočívala v tom, že proti slabo vyzbrojenej slovenskej armáde a partizánom sa postavilo 7—8 kádrových nemeckých divízií, vyzbrojených technikou.

⁴ V exemplári zprávy, ktorý sme mali k dispozícii, chýba 1 strana textu.

Hitler vrhol do boja letectvo, tanky, delostrelectvo, mínometné jednotky a pechotu, vystrojenú veľkým množstvom streliva.

Bez ohľadu na prevahu nemeckej pechoty a techniky držali sa povstalci dva mesiace, čím stiahli určitý počet divízií na seba a zakalili obrovskú masu ľudu v boji.

2. Druhá príčina spočívala v tom, že národnooslobodzovacia slovenská armáda nebola politicky pripravená na povstanie a na obdobie jeho rozmachu.

Politická výchova sa nerobila. V radoch tejto armády boli zradcovia a profašistické živly, ktorí robili všetko možné pre Nemcov, aby rozvrátili národné povstanie. Neboli vyhnaní v období povstania. Generálny štáb povstaleckej armády nerobil rozhodné opatrenia, aby odstránili zradcovské skupiny a iných škodcov spomedzi slovenských vojakov a dôstojníkov.

3. Tretia príčina spočívala v tom, že veliteľstvo národnooslobodzovacej armády v osobe brigádneho generála Goliana a náčelníka štábu majora Nosku nesprávne rozdeľovalo základné zálohy armády, keďže vrhalo pochodové roty tam, odkiaľ prosili o pomoc, a nevytváralo mocné bojové zálohy, ktoré by v októbri 1944 predstavovali nezdolnú silu. Už do konca septembra 1944 bolo možné utvoriť zálohy armády okolo 30 000—50 000 ľudí.

Generálny štáb nerozmiesťoval zálohy a záložné slovenské jednotky na obrannú líniu, ale na obranu oslobodených miest, kde nepredstavovali aktívnu silu, ale často sa rozchádzali kdekade. Jedna časť ušla k partizánom, to bola pevná časť vojakov a dôstojníkov, druhá časť ušla do dedín, a tam sa skrývala, nič nerobila a nebojovala — to bola kolísajúca a nepevná časť. Práve v tejto časti slovenských vojakov a dôstojníkov bola potrebná výchovná práca. Úplne nepatrná časť ostávala v obrane. Zálohy sa nesústredovali a zle sa pripravovali. Vojská nemali bojový výcvik, nevychovali sa skúsenosťami súčasnej vojny. Nebola utvorená škola pre prípravu dôstojníckych kádrov. Obranné práce sa začali robiť, no veľmi pomaly, kopali sa len protitankové zákopy, no nerobili sa ani uzly odporu, ani oporné body. Generálny štáb nebol operatívny a nereagoval vždy na rýchlo sa meniacu situáciu.

Hlavný štáb rekognoskoval úseky obrany nedbalo. Štáb i veliteľstvo ráтали so skorým príchodom Červenej armády.

Základné palebné prostriedky — delostrelectvo a tanky — sa roztrúsili po jednotlivých obranných líniah a nehromadili sa vo vybraných rozhodujúcich smeroch. Tak sa žiadal v auguste a začiatkom septembra 1944 mocný úder všetkých palebných prostriedkov — delostrelectva, tankov — v priestore Vrútky—Sučany, Kľačany — no delostrelectvo sa, naopak, roztrieštilo. To isté sa stalo v priestore Krupiny.

Nasledujúca príčina spočívala v tom, že takmer všetky partizánske sily boli pripútané k obranným líniah na obranu slovenských miest: Turčianskeho Sv. Martina, Ružomberka, Liptovského Sv. Mikuláša, Zvolena, Ban. Štiavnice, Kremnice, Handlovej, Prievidze a iných.

Nepriateľ bol vždy informovaný o situácii v povstaleckých oblastiach, poznal partizánske sily a posielal ta svoju techniku.

Partizánske oddiely žili a bojovali na spôsob armády, nemali možnosť bojovať v tyle nepriateľa, a to pascami, náhlým prepadávaním prechádzajúcich vojenských transportov, takže nebolo možné, aby sťahovali nemecké vojenské jednotky na seba a uľahčovali polozenie jednotiek národnooslobodzovacej armády — a boli to mnohé iné príčiny, ktoré v tej alebo onej miere rozvracali silu národnooslobodzovacej armády; rozkladali normálne sa vytvárajúce podmienky pre búrlivo sa rozvíjajúce národno-vlastenecké hnutie na Slovensku, vo svojom súhrne tak alebo onak rozkladali nádherné príboje povstania.

V júli, auguste r. 1944 boli na územie Slovenska vysadené samostatné organizátorské skupiny ukrajinských partizánov, pripravených Ústredným výborom Komunistickej strany (boľševikov) Ukrajiny, Ukrajinským štábom partizánskeho hnutia. V polovici septembra UŠPH a ÚV KS(b)U, majúc na zreteli rozvíjajúce sa udalosti na Slovensku a potrebu vedúcich veliteľských síl, rozhodli a poslali týchto súdruhov: Gorlača, Konovova, Asmolova a iných. Skupiny dostali tieto úlohy:

1. Odovzdať partizánske skúsenosti z boja proti nemeckým utlačovateľom nadobudnuté na Ukrajine v období vlasteneckej vojny.

2. Poskytnúť bratskú pomoc československému ľudu pri rozvíjaní partizánskeho hnutia.

3. V súlade s vojenskou, politickou a hospodárskou situáciou v krajine podporovať aktívny boj československého ľudu proti fašizmu. Partizánske oddiely neprenášali len skúsenosti partizánskeho boja v nových podmienkach, kde taktika a stratégia boja proti Nemcom boli iné ako na Ukrajine, kde sa taktické metódy a prostriedky líšili vzhľadom na rozličné podmienky terénu, na podmienky územného priestoru, tu, kde armádam a partizánskym silám prichodilo pôsobiť v podmienkach obmedzeného manévrovania, no partizánske oddiely robili propagandu a agitáciu za slobodu demokratickej Československej republiky. Miestna obrana Turčianskeho Sv. Martina, Sv. Kríža nad Hronom, Krupiny, Prievidze, Zvolena, Brezna, Banskej Bystrice [. . .]⁵ Dvadsaťdvaďňové obranné boje za priestor Turčianskeho Sv. Martina — slovenských vojenských jednotiek i „Štefánikovej“ a Jegorovovej partizánskej brigády; päťdňové obranné boje v obvode Sv. Kríža nad Hronom (armády i Štefánikovej a Sečanského, Vošinského a iných partizánskych brigád) svedčili, po prvé, o taktickej spolupráci slovenských povstaleckých vojsk s partizánskymi brigádami a po druhé, o strategickej spolupráci armády a partizánskych brigád na úseku Turč. Sv. Martina, Prievidze, Žiliny a i. Ak taktická koordinácia armády a partizánskych oddielov bola v obrannom pásme v šírke 12 km, strategická koordinácia armády a partizánskych oddielov bola v pásme asi 68 km. Obrana oslobodených miest na strednom Slovensku bola obyčajne kruhová: Turč. Sv. Martin, Ban. Štiavnica a i.

Z týchto príčin ukrajinskí partizáni predovšetkým od základu preskúmali a správne ohodnotili obrat, ktorý nastal v dejinách Československa, a podľa možnosti odovzdávali skúsenosti slovenským partizánskym oddielom.

Taktika obranných bojov už bola známa, hoci v nových podmienkach boja boli nové spôsoby obrany. Vezmime skúsenosť z obranných bojov v priestore Sv. Kríž nad Hronom. 25. septembra útočili nemecké vojenské jednotky s tankmi, delostrelectvom a mìnometmi z Handlovej-Prievidze dvoma smermi: jednak na Sv. Kríž nad Hronom, jednak na Kremnicu. Sily nepriateľa: asi pluk pechoty, naše sily: posádka plukovníka Kunu, Štefánikova a Sečanského brigáda.

27. septembra 1944, keď nepriateľ dobyl Janovu Lehotu a obchvatným manévrom postupoval ku Kremnici, naše oddiely, rota suvorovcov, časť síl zo Stepanovovho partizánskeho zväzku, sa preniesli do tyla nepriateľa 5—7 km západne od Janovej Lehoty a postavili tam obranu v tyle s úlohou pripútať na seba sily a narúšať nemecký plán útoku. Bez ohľadu na prevahu nepriateľských síl, útok sa zahatal a zdržal o 5—7 dní a partizánske oddiely, ktoré postavili obranu v tyle útočiacich Nemcov, sa s malými stratami v noci vrátili do svojho tyla.

2. Partizánska taktika sledujúca cieľ pochytať Nemcov po útvaroch a po jednotlivcoch tiež rozhodla o niektorých úspechoch. Tak partizáni suvorovského oddielu Štefánikovej brigády pochytili a zničili od 25. augusta do 5. septembra 1944

⁵ Veta nie je v origináli dokončená.

1012 276 Nemcov v priestoroch Turč. Sv. Martina, Vrútok, Strečna, Sučian, Priekopy a i. Partizánska taktika pochytať Nemcov po jednom a po skupinách zohrala v národno-vlasteneckom hnutí na Slovensku veľkú úlohu.

XIII. časť *Organizácia Štefánikovej partizánskej brigády*

V pohorí Nízkyh Tatier sa formovali partizánske oddiely pod velením súdr. Veličku. Tento priestor bol a dlho ostával východiskom formovania partizánskych oddielov, a to nielen skupiny súdr. Veličku, ale aj Jegorova, Voľanského, Kalinu, Bielika, Sečanského, Polu a viacerých iných skupín s osobitným poslaním.

Ďalším priestorom, kde sa formovali oddiely, bol priestor Turč. Sv. Martina — dedina Sklabiňa 6 km východne od Turč. Sv. Martina.

Do 18. augusta 1944 boli sformované tri partizánske oddiely v celkovom počte 333 ľudí (Suvorovov oddiel 123, slovenský oddiel 120, francúzsky oddiel 90 ľudí). Výzbroj: 6 guľometov, 25 samopalov, 170 pušiek, 24 poľovníckych zbraní, 60 pištolí.

Okrem toho boli pripravené a vyzbrojené miestne partizánske skupiny v týchto dedinách: Sučany — 20 ľudí, veliteľ Riznak, Priekopa — 36 ľudí, veliteľ Signar, Turč. Sv. Martin — 36 ľudí, veliteľ Blajušan, Sklabiňa — 60 ľudí.

20. augusta 1944 sa obrátilo veliteľstvo oddielov rádiogramom na veliteľa Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia s prosbou o súhlas s utvorením partizánskej brigády. 23. augusta 1944 bolo schválené utvorenie partizánskej brigády a spoločným rozhodnutím veliteľstva oddielov bolo prijaté jej pomenovanie po generálovi Štefánikovi. Príslušníci slovenského, ruského a francúzskeho partizánskeho oddielu, oduševnení utvorením Štefánikovej brigády, išli do útokov proti Nemcom. Odrážali početné útoky esesákov, ktorým spôsobili značné straty na živej sile i technike.

XIV. časť *Výzbroj oddielov*

V máji 1944 sa začali formovať jednotlivé partizánske skupiny z Rusov, ktorí ušli z nemeckého zajatia roku 1944. Predstavitelia rozličných vrstiev obyvateľstva, strán a smerov pomáhali formovať a vyzbrojovať tieto skupiny. Tak napríklad profesor Roob svojimi prostriedkami zaplatil výdavky partizánov za odevy, potraviny, ba nakúpil aj pušky a strelivo. Veľké sumy peňazí na výdavky partizánov vydal ruský emigrant profesor Jeršov, ktorý žil v tom čase v Turč. Sv. Martine. Skupiny nadviazali spojenie s veľkými mestami. Súdruh Surkov sa spojil s inžinierom súdruhom Ivanom Ivanovičom Bystrianinom v Bratislave, ktorý je komisárom slovenského oddielu.

I. I. Bystrianin nadviazal spojenie s veľkým obchodníkom českej národnosti Ušiakom a bratom, ktorý slúžil v slovenskej armáde; jeho prostredníctvom sa darilo získať po 2—3 pušky a náboje; Ušiakovým prostredníctvom dostali 15 000 korún.

Od tých čias nadväzujú ruskí zajatci pevné spojenie s dôstojníkmi slovenskej armády. Skupina súdruha Výsockého v Bratislave nadväzuje spojenie s komunistickou stranou v Turč. Sv. Martine prostredníctvom súdr. Bunu, Košuta a Macáka. Ich prostredníctvom partizáni dostali 5 pištolí, 2 samopaly, 2 pušky, nadviazali spojenie s veliteľom tankovej rotý nadporučikom Kuchtom, prostredníctvom ktorého dostali 12 pušiek, 60 granátov, ošatenie a 30 párov horských topánok.

Koncom júna a začiatkom júla 1944 žandárstvo dostalo rozkaz pochytať partizánov. Partizáni napísali veliteľom žandárskych správ listy, v ktorých ich vystríhali, že za každého partizána, zabitého alebo zajatého žandármi, budú partizáni zabíjať všetkých žandárov. Žandárstvo obce Vrútky, keď dostalo takýto

list, začalo aktívne pomáhať partizánom. 3. júla 1944 partizáni dostali dve 1013
pušky, 50 granátov a dve debny nábojov.

Rovnakým spôsobom bol vyzbrojený francúzsky a slovenský oddiel.

Mimoriadne vysokú a majstrovskú organizačnú schopnosť pri organizácii a vyzbrojovaní partizánskych oddielov prejavil nadporučík slovenskej armády Viliam Žingor. Za jeho osobnej účasti prebiehalo zjednotenie, organizovanie a vyzbrojenie Rusov, Francúzov a Slovákov. Ďalší rast oddielov a výcvik prebiehal pod velením súd. Veličku.

Vyzbrojenie príslušníkov oddielov sa začalo.

Štruktúra oddielov a bojová výstavba

Štruktúra oddielov a bojová výstavba sa utvárali rôzne v každom období v závislosti od druhov výzbroje, ktoré boli k dispozícii, a od počtu ľudí. V prvej etape sa oddiely skladali z dvoch-troch rôt. V každejrote boli po 2—3 strelecké čaty, v čate po 3—4 družstvá, v družstve 10—12 ľudí. Vo výzbroji družstva bol 1 guľomet, ostatní mali pušky.

Odvetdy čo prichádzala výzbroj — mínometry, PTR, samopaly, ktoré posielal Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia lietadlami — tvorili sa družstvá mínometčíkov, PTR a samopalníkov. Tieto družstvá patrili do streleckých čiat, v ktorých tvorili štvrté družstvo. Keď bolo v oddiele 30—40 samopalov, utvorila sa čata samopalníkov, ktorá podliehala veliteľovi oddielu. V priebehu bojov prax dokázala, že oddiely, ktoré boli zložené z 2—3 rôt a mali k dispozícii mínometné, PTR, samopalné a ženíjno-diverzné družstvá, boli ľahko riaditeľné a bojaschopné. Vojenské jednotky sa v boji riadili z veliteľských stanovíšť telefonicky, peším a jazdeckým spojením a pomocou motocyklov. Keď boli oddiely dlho v obrane, uskutočňovalo sa spojenie s rotami a ich riadenie tým, že sa kládli telefónne spoje alebo sa používala občianska sieť. No od konca septembra 1944 sa upustilo od používania občianskej telefónnej siete, pretože — vzhľadom na to, že neexistoval šifrovací kľúč — nepriateľ mohol vypočuť všetky hovory medzi oddielmi a oboznámiť sa so všetkými úmyslami partizánov. Za pochodu sa spojenie uskutočňovalo jazdeckými a pešími spojkami alebo na autách.

Oddiely, ktoré bránili územie povstaleckej oblasti, mali k dispozícii nákladné, osobné a sanitné autá a jazdecký transport. Od prvých dní sa stalo nevyhnutným, aby boli v oddieloch ženíjno-diverzné družstvá, medzi povinnosti ktorých patrila:

a) diverzná služba na železničiach a cestách,

b) stavba prekážok na cestách a v úzkych horských priechodoch. V každom oddiele boli 2—3 také družstvá, ktoré podliehali veliteľovi oddielu.

Vzhľadom na to, že sa brigáda spolu so slovenskými vojenskými oddielmi zúčastňovala na povstaní a na obrane povstaleckej oblasti, stalo sa potrebným vytvoriť osobitný ženíjno-diverzný oddiel o 150—200 ľuďoch.

Okrem uvedených pododdelení mal veliteľ oddielu pešiu a jazdeckú prieskumnú jednotku v sile jedného alebo dvoch družstiev. Veliteľ brigády mal bezprostredne k dispozícii prieskumnú jednotku v počte do 50 ľudí na motocykloch, autách a koňoch.

Jeho zástupca pre prieskum mal k dispozícii 25—30 zpravodajských prieskumníkov. Nákladné a sanitné vozy mal k dispozícii náčelník štábu brigády a používal ich na zabezpečenie plnenia bojových rozkazov.

Oddiely sa často premiestňovali z jedného úseku frontu na druhý po železnici. Strelivo, výzbroj a potraviny sa dovážali autami a konskými potahmi.

XV. časť
Služba bojového zaistenia

Zariadenie bojového zaistenia oddielu a brigády záviselo od charakteru terénu a od úlohy, ktorú bolo treba splniť. V období, keď boli oddiely v obrane, skladalo sa bojové zaistenie:

1. Z prieskumu, ktorý robili pre seba oddiely i štáby brigád.
2. Zo zaistovacích clôn, postavených v dvojstupňových a trojstupňových smeroch.
3. Z kontrolného hliadkovania na krídlach obrany oddielov, ktoré pomáhalo zabezpečovať službu poľným strážam.
4. Štáby, rádiostanice, zdravotnícke jednotky boli chránené veliteľskými družstvami, zloženými z 10—15 ľudí. Obrana oddielov a rôt sa budovala podľa princípu kruhovej obrany. V útočných operáciách určoval službu bojovej ochrany veliteľ oddielu, vychádzajúc z cieľov boja, a skladala sa z tých istých jednotiek ako v obrane. Oddiely, ktoré oddychovali na dedinách, v lesoch a v horách, mali svoju bezprostrednú ochranu.

Kopali sa zákopy, budovali opevnené stanovištia, robila sa neprestajne výzvedná služba. Vzdialenosť ochrany — zástit od dislokácie oddielov závisela od charakteru terénu, no neurčovala sa bližšie ako 1,5 km, takáto vzdialenosť hliadok umožňovala uviesť oddiely do bojovej pohotovosti v prípade nepriateľského útoku. Za pochodu zabezpečovali ochranu predné, zadné a bočné pochodové zástity. Vzdialenosť pochodových zástit od hlavných síl sa určovala podľa charakteru terénu a podľa času (deň alebo noc). V horských podmienkach sa pochodové zástity dávali do vzdialenosti asi jedného kilometra, v noci 0,5 km. Osobitná pozornosť sa venovala ochrane rádiostanice a ranených.

XVI. časť
Organizácia spojenia

Vďaka dobrým skúsenostiam a praxi radistov Agafonova a Rogačevského udržiavalo sa od prvého dňa vyhodenia skupiny s Ukrajinským štábom partizánskeho hnutia pravidelné a stále rádiové spojenie rádiostanicami „RPO-4“ a „Džek“.

V nepatrnom čase, ktorý je uvedený počtom dní, radisti nenadviazali spojenie. Bolo to podmienené týmito príčinami:

1. V decembri roku 1944 brigáda uviazla a viedla štyri dni ťažké boje.
2. V januári roku 1945 po niekoľko dní neboli energetické zdroje. Spojenie medzi oddielmi a inými útvarmi sa udržiavalo spojkami a rádiostanicami. Všetka zásluha o organizovanie a stále zabezpečovanie rádiového spojenia patrí súdr. Agafonovovi, Rogačevskému a Kudeliskému. Skúsenosti, dosiahnuté dvojročnou prácou v partizánskych útvaroch na Ukrajine, boli ešte obohatené praxou a vyaliezavosťou v ťažkých horských podmienkach Karpát. S oddielmi, vysielanými na bojové úlohy, pri zmene dislokácie celej brigády sa udržiavalo spojenie poštovými schránkami, ktoré sa ukázali veliteľom skupín pri odosielaní na úlohu. V určitých obciach boli naši agenti, od ktorých sa naše skupiny, ba aj jednotliví partizáni dozvedali miesto dislokácie oddielu alebo brigády.

Našími agentmi v obciach boli ilegálne pracujúci komunisti, predstavitelia národných výborov, majitelia obchodov, mlynári, lekári, učitelia. Oni nám často oznamovali úmysly Nemcov, príchod nepriateľských vojsk do dediny alebo mesta. Nepretržité spojenie s Ukrajinským štábom partizánskeho hnutia a so štábmi frontov umožňovalo orientovať sa v otázkach bojovej činnosti, v otázkach príchodu pomoci. Každý prílet lietadla, ktoré prišlo na našu výzvu, povzniesol bojového ducha príslušníkov oddielov. Príchod nákladov, streliva v dňoch, keď prebiehali boje, často zachránil život stovkám našich partizánov. Prílet lietadiel z Veľkej zeme spôsobil vzrast bojového ducha slovenského obyvateľstva. Nemci po

XVII. časť *Organizácia bojového zásobovania*

Od začiatku bojovej činnosti (od konca augusta 1944) sa začali oddiely vyzbrojovať ukoristenou výzbrojou.

30. 8. 1944 sa uskutočnila dosť úspešná bojová operácia na dobytie skladov s výzbrojou a strelivom v Žiline. Značné množstvo výzbroje a streliva sa odviezlo do priestoru Turč. Sv. Martina a ukrylo sa v horách, ostatné sklady boli vyhodené do povetria. Zbraňami vyzbrojili občanov, ktorí prichádzali k partizánom. Tak isto boli dobyté sklady s výzbrojou v Strečne. Značné množstvo výzbroje, streliva a výbušnín bolo dodané zo skladov povstaleckej slovenskej armády, tak isto prišlo značné množstvo výstroja a streliva na lietadlách z príkazu Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia a prvého ukrajinského frontu. V priebehu bojov od augusta 1944 do novembra 1944 mal každý bojovník u seba zásobu nábojov na pušku 100—120, na samopal 250—300, na protitankové pušky 150—200, mín 15—60. Vozená zásoba streliva bola nepatrná, no vždy sa robili všetky opatrenia, aby sa používala len v krajne nevyhnutných prípadoch.

Od 15. do 30. októbra 1944 oddiely zvedli ťažké obranné boje proti útočiacim veľkým silám v obvode Krupiny a Lučenca, pričom zaisťovali prístupy k Zvolenu a letisku Tri Duby — vtedy minuli zásobu streliva. Na každého bojovníka pripadla malá zásoba.

V novembri roku 1944 a v januári roku 1945 brigáda zvedla viaceré boje a zásoba streliva bola malá.

Dobytá korisť nekryla potrebu ruských zbraní, nebolo možné dobývať strelivo. Všetky nádeje sa upínali na zhadzovanie lietadlami z Veľkej zeme, len 10. januára 1945 sme dostali 11 vriec streliva a výbušnín. Nedostatok streliva obmedzoval bojovú činnosť. Strelivo sa vozilo na autách, konskými poťahmi a vo vreciach na koňoch. Pri prechode k boju v horskom teréne mal každý partizán strelivo len pri sebe. V celom období bojov oddiely dobyli do 1200 pušiek, do 70 guľometov, 6 mínometov, do 100 000 nábojov. Upotrebili v bojoch do 400 000 rozličných nábojov, do 800 mín v mínometoch a asi 2,5 tony výbušnín.

XVIII. časť *Organizácia zdravotníckej služby*

Od prvého dňa organizácie brigády bol organizovaný sanitný oddiel pri štábe brigády. Zloženie sanitného oddielu bolo takéto: jeden chirurg, ktorý je súčasne i veliteľom sanitnej služby, stredných pracovníkov — 4, ošetrovateľov — 8. V partizánskych oddieloch boli organizované obväzovne, zložené z ranhojiča a 5—6 ošetrovateľov. Prvým organizátorom sanitného oddielu bol dr. Vladimír Korž, po dvadsaťdňovej práci bol poslaný ako veliteľ sanitnej služby do vyčlenenej partizánskej brigády pod velením súdruha Žingora. Ďalšie povinnosti veliteľa sanitnej služby plnil dr. Taussig. Sanitný oddiel bol umiestený v horách. Vážne chirurgické operácie sa robili v občianskych nemocniciach. Po vzniku slobodného územia povstaleckej armády všetci ranení partizáni boli posielaní [...] ⁶. Bol ponechaný so 14 ranenými, okrem toho prišli ešte ranení z iných oddielov mimo našej brigády. Dovedna bolo 20 ranených, medzi nimi ranení do čeluste. Príchod ranených do čeluste skomplikoval život ranených a zvýšilo nároky voči lekárovi. Začali prichádzať partizáni s omrznutými nohami. Miestnosť mala 25 kubických metrov. Bola tu aj kuchyňa, obväzovňa atď. Ako obväzový materiál používali

⁶ V exemplári zprávy, ktorý sme mali k dispozícii, chýba 1 strana textu.

obyčajné biele plátno, vyvárané vo vriacej vode. Miesto sadry upotrebovali lyko a doštičky. Zo skupiny 20 ranených ostali nevyliečení siedmi, ktorí boli odovzdaní do nemocnice v dobrom stave. Časť chodiacich ranených partizánov ostávala v útvere a liečila sa ambulantne. Partizáni ťažko ranení v bojoch v januári roku 1945 sa liečili v konšpiratívnych bytoch a po príchode jednotiek Červenej armády boli odovzdaní do nemocníc. Za celé obdobie prešlo sanitným oddielom brigády do 130 ranených a 50 chorých partizánov. Do tohto počtu nepatrili ranení a chorí partizáni, ktorí boli odovzdaní bezprostredne do slovenských a stabilných nemocníc.

XIX. časť *Začiatok bojovej činnosti a úlohy*

Štefánikova partizánska brigáda sa zúčastňovala od prvých dní svojej organizácie spolu s národnooslobodzovacou armádou Slovenska na boji s nemeckými fašistickými okupantmi za nezávislosť slovenského národa, za slovenskú krajinu. V tomto období dostala brigáda od Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia túto úlohu: „Nemci okupujú Slovensko, slovenský ľud, partizáni, armáda pod vedením národných výborov bojujú proti okupantom. Vychádzajú z toho, je Vašou novou úlohou:

1. Pomôcť slovenskému národu v boji proti jeho okupantom za nezávislé demokratické Československo. Dohovorte sa s vlasteneckými organizáciami a s armádou o spoločných akciách. Vedte ľud k ozbrojenému povstaniu, k ozbrojenému boju.

2. Obsadzujte a udržiavajte mestá, železničné uzly, komunikácie spojov.

3. Paralyzujte železničné trate a cesty, vyhadzujte do povetria sklady a vojenské vlakové súpravy.

4. V prípade, že by ste nemohli udržať obsadené uzly, odíďte spolu so slovenskou armádou, s vyzbrojenými partizánmi do lesných oblastí, bojujte partizánskym spôsobom.”

Brigáda sa zúčastňovala spolu s povstaleckou armádou a s Jegorovovou brigádou 22 dní na obrane Turčianskeho Svätého Martina, udržiavala línie od Žiliny po Krpelany, na západe od Žiliny po Handlovú. Vytvárala pevné obranné línie a zasadila malými skupinami metódou partizánskeho boja údery do tyľa nepriateľa.

V priebehu bojov s nemeckými fašistickými vybranými časťami dosiahli partizánske oddiely veľké bojové skúsenosti, partizáni vyzbrojení len ľahkými zbraňami neraz zahánali útočiacie nemecké pešie jednotky podporované tankmi a delostrelectvom na predošlé pozície alebo odrážali nepriateľa a zahánali ho na inú obrannú líniu. Tak sa stalo pri Strečne, na Vrútkach a v obvode Krpelian a Sučian. 21. septembra bol priestor Turčianskeho Svätého Martina podľa rozhodnutia vojenskej rady povstaleckej oblasti opustený. Brigáda dostala za úlohu preniesť sa do priestoru Svätého Kríža nad Hronom a spolu so slovenským plukom súdr. Kunu vstúpila do boja proti útočiacim nemeckým jednotkám. V skúškach prvých bojov nadobudli partizánske oddiely skúsenosti, smelosť a odvahu. Mimoriadne vysokú chabrosť a statočnosť v bojoch prejavovali príslušníci Suvorovovho a francúzskeho oddielu. Veliteľ francúzskeho oddielu de Lannurien, veliteľ roty Forestier sa neraz zúčastňovali na bojoch s prevažujúcimi silami Nemcov a svojou osobnou chabrosťou oduševňovali svojich podriadených k odvážnym skutkom a dosahovali úplné rozdrvenie nepriateľa alebo úspech bojovej operácie.

Podľa príkladu odvážnych skutkov jednotlivých partizánov Suvorovovho oddielu ujmala sa bojová skúsenosť a neohrozená chabrosť v celom kolektíve partizánov brigády. Partizán Aleksej Kločkov dobyl nemecký tank, sadol si do neho a paľbou z guľometu a z dela začal ničiť Nemcov v obci Vrútky. Dmitrij Revenko, ktorý viedol prieskum medzi nepriateľskými silami, zasypal granátmi nemecké auto s pechotou.

Dmitrij Aristarchov sám zajaľ v obci Vrútky 11 Nemcov. Marjan Malik v boji zblízka a granátmi zničil 8 Nemcov a zajaľ piatich. Veliteľ roty súdruh Poliakov osobne zničil tank, Poliakovova rota zničila 4 autá s pechotou. Úspešné operácie, uskutočnené od prvých dní bojovej činnosti, zvýšili bojového ducha a smelosť kolektívu k ďalším odvážnym bojovým činom.

Slovenskí partizáni sa učili zo skúsenosti neohrozeného hrdinstva Rusov a Francúzov a v bojoch s nemeckými okupantmi prejavovali hrdinstvo a statočnosť.

V bojoch sa rodili hrdinovia: Viliam Žingor — organizátor partizánskeho oddielu, Elena Kišidajová — vyradila tank a obrnený voz, zdravotná sestra Katarína Šimanová a Božena — zachránili život 14 raneným, Jaromír Pavlorek — zničil auto a 16 Nemcov, Michal Roháľ — puškou zastrelil 5 Nemcov — a veľa iných.

Základným nedostatkom v týchto bojoch bolo:

1. Oddiely bojovali bez delostrelectva, tankov a iných palebných prostriedkov protitankovej obrany, resp. paľba z protitankových pušiek bola neefektívna proti tankom typu „Tiger“;

2. Príslušníci oddielov neboli ešte dostatočne pripravení na obranné boje, nemali prax, nevedeli sa maskovať a využívať terén. Často chýbalo strelivo atď.

Od 20. septembra do 24. októbra 1944 brigáda spolu so slovenskými jednotkami zabezpečovala obranu v obvodoch Svätý Kríž nad Hronom, Krupina, Lučenec, Senohrad, Oremov Laz, Lovinobaňa, Podkriváň, Kriváň, Detva. V bojoch o tieto obvody sa tiež zrodilo veľa odvážnych a smelých hrdinov spomedzi Slovákov, Rusov i Francúzov, ktorých odvážny boj oduševňoval mužstvo oddielu do boja proti nemecko-fašistickým okupantom.

Vyčlenenie a organizácia nových partizánskych oddielov a zväzkov

V auguste 1944 na základni Žingorovho partizánskeho oddielu sa začalo s organizovaním druhej partizánskej brigády v priestore dislokácie Žilina, Považská Bystrica, Nemecké [Pravno]⁷.

Brigáda pod vedením Žingora a Popova vzrástla k 20. 9. 44 na 1700 ľudí a bola vyčlenená pre samostatné akcie.

3. 9. 44 bol do priestoru [...] ⁸ vyslaný partizánsky oddiel pod velením súdr. Reptu. Spojenie s týmto oddielom sa udržiavalo spojkami. Oddiel úspešne viedol bojové akcie a vzrástol na 90 ľudí. V októbri bol vytvorený partizánsky oddiel pod velením Jána Lipového a komisára Ivana Ivanoviča Bystrianinova o celkovom počte 83 ľudí.

V decembri bol vytvorený partizánsky oddiel pod velením majora Vratislava Chrastinu — 43 ľudí.

Základná kostra pre vytvorenie oddielov súdr. Lipového a súdr. Chrastinu bola vyčlenená zo Suvorovovho oddielu. Za celé obdobie velenie brigády organizovalo nasledujúce partizánske oddiely:

Suvorovov part. oddiel
francúzsky part. oddiel
Žingorove part. oddiely (3 oddiely)
part. oddiel Ladislava Chvostikova
part. oddiel Pogača-Škodáčka
part. oddiel Lipového
Chrastinov part. oddiel

⁷ V origináli „Bugavno“.

⁸ V origináli „Pugenčina“.

Spolu 11⁹ partizánskych oddielov. Celkový stav mužstva k 1. 10. 44 — 3170 ľudí.

Okrem toho bolo pre skupiny, ktoré vyslal Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia a zpravodajské oddelenie Červenej armády, vyčlenených: pre Polovu skupinu — 20 ľudí, Morského skupinu — 15 ľudí, Dibrovovu — 12 ľudí, Petrovovu skupinu — 10 ľudí, pre Krasavinovu skupinu — 9 ľudí atď., a to s úplnou výzbrojou a dostatočným množstvom streliva.

Koncom októbra 1944 zástupca náčelníka štábu partizánskeho hnutia na Slovensku plukovník Asmlov vlastným nariadením podriadil svojim cieľom rotu 155 ľudí zo Suvorovovho oddielu pod velením Danilova, z ktorej sa vytvorilo niekoľko partizánskych oddielov. Partizánsky oddiel pod velením súdr. Chvostikova v decembri 1944 v priestore Hrad—Modrý Kameň nemecké jednotky zničili a začiatkom januára 1945 prešiel v malých skupinách na územie obsadené Červenou armádou. V tom istom priestore bol čiastočne rozbitý aj oddiel Lacko—Svistuna, ktorý prešiel do priestoru Nízkyh Tatier a pripojil sa k brigáde súdr. Jegorova.

Francúzsky partizánsky oddiel v polovici decembra 1944 v čase bojov s nemeckými trestnými expedíciami v priestore Illanovskej doliny južne od Sv. Mikuláša utrpel značné straty na mužstve. V januári 1945 prešiel front na územie obsadené Červenou armádou a z Košíc bol prepravený do Francúzska. [...] ¹⁰

AŮDS ŮV KSU Kijev.* Fond 121, op. 1, a. j. 2/1-51. Strojopisný priepis (Z ruštiny preložili JŠ a TS.)

[1945, február. Kijev] — Zo zprávy o bojovej činnosti partizánskej brigády Jánošík (E. Bielik), predloženej Ukrajinskému štábu partizánskeho hnutia.

Zpráva o bojovej činnosti partizánskej brigády „Jánošík“ pôsobiacej na území Československa v období od 7. 8. 1944 do 1. 2. 1945

Pri plnení uznesenia ŮV KS(b)U a vlády Ukrajiny o ďalšom vedení partizánskeho boja v tyle nepriateľa zorganizoval a sformoval Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia paradesantné skupiny z najlepších partizánov, ktorí sa zúčastnili a riadili (viedli) partizánsky boj na Ukrajine.

Rozkazom UŠPH z 2. 8. 1944 bola sformovaná 8-členná výsadvková skupina, do ktorej patrili 4 Rusi a 4 Slováci, a to:

1. Veliteľ skupiny	nadporučík Bielik Ernest F.	Slovák
2. komisár skupiny	st. seržant Mičudík Jozef	Slovák
3. náč. štábu skupiny	nadporučík Jermakov Jakov Dm.	Rus
4. st. radista skupiny	st. seržant Lebedeva Maria Pav.	Ruska
5. radista skupiny	st. seržant Babkin Vasilij Iv.	Rus
6. míner skupiny	st. seržant Murín Ján	Slovák
7. míner skupiny	st. seržant Katrušin Ján	Slovák
8. náč. san. služby skupiny	podporučík Jachina Anisija Ibr.	Baškírka

⁹ Súčet uvedených oddielov je 9.

¹⁰ Zpráva ďalej pokračuje podrobným rozborom činnosti jednotlivých oddielov brigády.